

GWYDDONIAETH BLWYDDYN 3-4 Cylch B – Uned 8

Grym - ffrithiant

Richard Watkins, GWE
richardwatkins@gwegogledd.cymru
@DrRWatkins

YSTOD

Sut y mae pethau'n gweithio

2. gwahanol fathau o rymoedd – **ffrithiant a gwrthiant dŵr**
3. sut y gall grymoedd effeithio ar symudiadau a sut y gellir cymharu grymoedd – **newtonau (N), mesurydd grym**

GEIRFA ALLWEDDOL

ffrithiant
mesurydd grym
mesurydd grym gwthio
sgraffinydd
lleihau
cynyddu
priodweddau

tabl
siart bar
echelin
rhibren
graddfa
niwtonau (N)

Datblygu sgiliau meddwl

(Integreiddio Cynllunio-
Datblygu-Myfyrio yn y
gweithgareddau)

FfLIRh – Prif linyddau Rhifedd*

Llinyn:

Datblygu ymresymu rhifyddol

Elfennau:

Adnabod prosesau a chysylltiadau

Cynrychioli a chyfathrebu

Adolygu

Llinyn:

Defnyddio sgiliau data

Elfennau:

Casglu a chofnodi data

Cyflwyno a dadansoddi data

Dehongli canlyniadau

* Cyfeirio at y Fframwaith Rhifedd am fanylion ynghylch y sgiliau penodol sydd o fewn pob elfen

FfLIRh – cyfleoedd Llythrennedd (ysgrifennu)

Elfen: Trefnu syniadau a gwybodaeth
Ysgrifennu'n gywir

Ysgrifennu i gyflwyno gwybodaeth, rhoi cyfarwyddiadau a darganfod

Datblygu TGCh

Yr ysgol i adnabod a darparu cyfleoedd i ddatblygu'r sgil hwn o fewn sgôp yr uned

Y Cwricwlwm Cymreig

Yr ysgol i adnabod a darparu cyfleoedd i ddatblygu'r sgil hwn o fewn sgôp yr uned

Addysg bersonol a chymdeithasol

Yr ysgol i adnabod a darparu cyfleoedd i ddatblygu'r sgil hwn o fewn sgôp yr uned

Gwyddoniaeth – Cynlluniau tymor canolig (bob hanner tymor)

Grŵp blwyddyn	3/4	Tymor	Cylch B – Uned 8	Teitl yr Uned	Grym - ffrithiant
<p>Ystod: sut y mae pethau'n gweithio</p> <p>2. gwahanol fathau o rymoedd – ffrithiant a gwrthiant dŵr</p> <p>3. sut y gall grymoedd effeithio ar symudiadau a sut y gellir cymharu grymoedd – newtonau (N), mesurydd grym</p>					
Cysylltiadau trawsgwriclaidd:					
Sgiliau (Prif sgiliau mewn llythrennau italig trwm)	Gweithgareddau posibl	Adnoddau a dolenni	Cyfleoedd i asesu		
<p>CYNLLUNIO Nodi bylchau mewn gwybodaeth flaenorol</p> <p>DATBLYGU <i>Gwneud arsylwadau a mesuriadau gofalus</i></p> <p><i>Dechrau cadarnhau arsylwadau</i></p> <p>MYFYRIO Awgrymu sut y gellid gwella'r dull a ddefnyddiwyd</p>	<p>1. Y Cwestiwn Mawr: Beth wyddoch chi am rymoedd?</p> <ul style="list-style-type: none"> Dangos cartŵn cysyniadau a/neu chware gêm didoli datganiadau gwir/gau i adolygu'r hyn y mae'r plant yn ei wybod eisoes drwy eu holi a'u hannog i gynnig syniadau am rymoedd e.e. <i>gwthio, tynnu, magnetedd</i>. Llenwi taflen syniadau/grid KWL i ddansoddi syniadau'r disgyblion a/neu greu bwrdd graffiti o'u syniadau. Cofnodi asesiad diagnostig – map meddwl, grid KWL neu boster syniadau etc <p>2. Y Cwestiwn Mawr: Sut rydym yn mesur grym?</p> <p>Cyflwyno'r sgil – Arsylwi a mesur. Dangos sut y mae mesurydd grym yn gweithio</p> <ul style="list-style-type: none"> Dangos mesurydd grym i'r plant gan dynnu eu sylw at y sbring y tu mewn iddo. Gofyn iddynt awgrymu sut y mae'n gweithio. Helpu'r plant i ymarfer darllen y mesurydd grym. Defnyddio trefnydd graffig i ystyried rhannau mesurydd grym a'u swyddogaeth. Gofyn i'r plant awgrymu a fyddai'n haws/anoddach symud gwrthrych ar hyd arwyneb llyfn/garw. Gofyn i'r plant sut y gallent ateb y cwestiwn hwn. Y grwpiau i gofnodi canlyniadau ansoddol ee graddfa 1-10. Dangos y canlyniadau mewn tabl. Defnyddio mesurydd grym ynghlwm wrth wrthrych (e.e. twb margarîn â phwysau ynddo neu esgid â phwysau ynddi) i ddangos sut y gellir ymchwilio i'r cwestiwn hwn. Trafod yr hyn y mae'r gwahanol ddarlleniadau ar y mesurydd grym yn ei ddangos. Cyflwyno newtonau (N). Dangos y canlyniadau ar ffurf tabl a graff bar. Trafod y canlyniadau a dangos sut i ddod i gasgliadau. Mwy galluog? Creu eu tabl a'u siart bar eu hunain. <p>Ysgrifennu i gyflwyno gwybodaeth ac esbonio Math testun: nodiadau</p>	<p>http://resources.hwb.wales.gov.uk/VTC/2009-10/science/cripsat/e32-forces/index.html</p> <p>http://www.echalk.co.uk/</p> <p>http://www.woodlands-junior.kent.sch.uk/revision/Science/physical.htm</p> <p>Cardiau didoli gwir/gau</p> <p>Detholiad o fesurwyr grym graddfeydd 0-5 a 0-10 N</p> <p>Templed trefnydd graffig</p>	<p>Defnyddiwch y strategaeth/dull dewisedig</p> <p><i>A yw'r disgyblion yn gallu cofnodi mesuriadau drwy ddefnyddio offer syml? (Lefel 3)</i></p> <p>A yw'r disgyblion yn gallu cofnodi'r canlyniadau ar fformat tabl gwag? (Lefel 3)</p>		
<p>CYNLLUNIO Gofyn cwestiynau perthnasol</p> <p>DATBLYGU <i>Gwneud arsylwadau a mesuriadau gofalus</i></p> <p>MYFYRIO Cysylltu'r hyn a ddysgwyd â sefyllfaoedd tebyg yn yr ysgol ac mewn manau eraill</p>	<p>3. Y Cwestiwn Mawr: Allwch chi ddefnyddio mesurydd grym a chofnodi mesuriadau?</p> <p>Ymarfer y sgil – Arsylwi a mesur. Defnyddio newtonau (N) i gofnodi gwrthiadau a thyniadau</p> <ul style="list-style-type: none"> Dangos clorian ystafell ymolchi i'r disgyblion – pwy all ei wthio fwyaf? Troi'r glorian yn fesurydd grym gwthio anferth gan gymryd bod 1kg yn cyfateb i 10N (Sylwch: uned o fâs yw kg ac uned o rym yw N). Dangos y canlyniadau ar ffurf tabl a siart bar. Gofyn i'r disgyblion ragfynegi ac ymchwilio: <ul style="list-style-type: none"> - Ydi pobl dalach yn cynhyrchu'r grym gwthio mwyaf? - ydi disgyblion hyn yn cynhyrchu'r grym gwthio mwyaf? Cyflwyno mesurydd grym gwthio gwyddonol. Ei gysylltu â chlorian ystafell ymolchi. Mwy abl: creu eu siart bar eu hunain. Trawsnewid g yn N (100g yn cyfateb mwy neu lai i 1N). 	<p>http://resources.hwb.wales.gov.uk/VTC/2009-10/science/cripsat/e32-forces/index.html</p> <p>Dewis mesuryddion grym graddfeydd 0-5 a 0-10 N</p>	<p><i>A yw'r disgyblion yn gallu cofnodi mesuriadau drwy ddefnyddio offer syml? (Lefel 3)</i></p>		

<p>CYNLLUNIO Rhagfynegi gan ddefnyddio gwybodaeth flaenorol</p> <p>DATBLYGU <i>Gwneud arsylwadau a mesuriadau gofalus</i></p> <p>Cadarnhau arsylwadau drwy eu hailadrodd</p> <p>MYFYRIO <i>Awgrymu sut y gellid gwella'r dull a ddefnyddiwyd</i></p>	<p>4. Y Cwestiwn Mawr : Beth yw ffrithiant?</p> <p>Cyflwyno'r sgil – Arsylwi a mesur. 'Grymoedd': Grid Cenedlaethol ar gyfer Dysgu – Gwyddoniaeth CA2</p> <ul style="list-style-type: none"> Gofyn i'r plant ddarganfod ar ba wyneb y mae gwrthrychau'n llithro orau. Cyflwyno tri gwahanol fath o arwyneb <i>ee pren, finyl, carped</i> a gofyn iddynt beth maent yn feddwl fydd yn digwydd. Beth yw'r ffactorau allweddol sy'n creu ffrithiant mewn defnydd? Cyflwynwch weithgaredd didoli cardiau. <p>Ymarfer y sgil– Arsylwi a mesur . Cofnodi mesuriadau a chyflwyno dibynadwyedd</p> <ul style="list-style-type: none"> Trafod syniadau cynllunio: helpu'r plant i benderfynu beth i'w wneud e.e. mesur y grym sydd ei angen i wrthrych ddechrau symud ar hyd wyneb gwastad neu fesur pa mor uchel y mae'n rhaid i lethr fod cyn i'r gwrthrych ddechrau llithro i lawr. Trafod sut i sicrhau prawf teg e.e. drwy ddefnyddio'r un gwrthrych bob tro neu drwy gadw'r wyneb yr un fath. Grwpiau i ddidoli cardiau newidynnau a nodi'r ffactorau i'w newid a'u mesur. Cynnal ymchwiliad a chasglu'r canlyniadau. Creu siart bar o'r canlyniadau. Trafod yr angen i gadarnhau canlyniadau (dibynadwyedd). Mwy galluog : cyflwyno gwerth canolrif ar ôl cael 3 darlenniad. Gofyn i'r plant gyflwyno'r canlyniadau ar ffurf siart bar. Defnyddio templed i fodelu'r strwythur. Trafod y gwahanol ddulliau y maent yn eu defnyddio i ymchwilio. A oedd rhai'n well na'i gilydd? Gofyn i'r plant ddod i gasgliadau syml ar sail eu hymchwil a chysylltu'r hyn a ddysgwyd â wyneb ffyrdd. Ysgrifennu llythyr neu e-bost at gyngor yr ysgol yn nodi'r defnydd gorau ar gyfer llawr gwrth lithro. <p>Ysgrifennu i gyflwyno gwybodaeth ac esbonio Math testun: llythyr/e-bost</p>	<p>http://resources.hwb.wales.gov.uk/VTC/2009-10/science/cripsat/e32-forces/index.html</p> <p>http://www.woodlands-junior.kent.sch.uk/revision/Science/physical.htm</p> <p>Detholiad o fesuryddion grym Graddfeydd 0-5 a 0-10 N</p> <p>Cardiau didoli amrywiol</p> <p>Templedi cynllunio rhyngweithiol</p> <p>Byrddau cynllunio 'post-it'</p> <p>Templedi tablau gwag</p>	<p>A yw'r disgyblion yn gallu cynllunio gyda rhywfaint o annibyniaeth? (Lefel 3)</p> <p>A yw'r disgyblion yn gallu creu graff bar gyda'r echelinau a nodwyd? (Lefel 3)</p> <p><i>A yw'r disgyblion yn gallu cofnodi mesuriadau drwy ddefnyddio offer syml? (Lefel 3)</i></p> <p>A yw'r disgyblion yn gallu dechrau trefnu'r canlyniadau, gan gynnwys tablau a siartiau bar? (Lefel 3) to</p> <p><i>A yw'r disgyblion yn gallu awgrymu sut i wella'u dulliau? (Lefel 3)</i></p>
---	---	---	--

<p>CYNLLUNIO Gofyn cwestiynau perthnasol</p> <p>DATBLYGU <i>Defnyddio rhywfaint o wybodaeth wyddonol i egluro achos ac effaith</i></p> <p>MYFYRIO Cysylltu'r hyn a ddysgwyd â sefyllfaoedd tebyg yn yr ysgol ac mewn mannau eraill</p>	<p>5. Y Cwestiwn Mawr: Sut y gall ffrithiant ein helpu?</p> <p>Cyflwyno'r sgil – Egluro. Defnyddio saethau i gynrychioli grymoedd</p> <ul style="list-style-type: none"> Trafod wynebâu sydd â ffrithiant uchel/isel rhyngddynt a gwneud rhestr yn dangos sefyllfaoedd bob dydd lle mae ffrithiant uchel yn ddefnyddiol ee teiars ar geir a beiciau, menig golgeidwaid, careiau esgidiau a lle mae ffrithiant yn isel yn ddefnyddiol e.e. sglefrio, llithrennau. Dangos sut i ddefnyddio saethau ar ddiagramau i gynrychioli grymoedd. <p>Ymarfer y sgil- Egluro. Defnyddio saethau i gynrychioli grymoedd</p> <ul style="list-style-type: none"> Didoli cardiau â lluniau neu eiriau yn ôl ffrithiant – uchel, cymedrol, isel. Annog y plant i ddefnyddio diagramau Venn. Grwpiau i gyfnewid syniadau a'u cymharu. Trafod. Gofyn i'r disgyblion ychwanegu saethau at y lluniau/diagramau i gynrychioli grymoedd. Canolbwyntio ar gynhyrchu labeli a nodiadau. <p>Ysgrifennu i gyflwyno gwybodaeth ac esbonio Math testun: nodiadau a diagramau</p>	<p>http://www.bbc.co.uk/learningzone/clips/</p> <p>http://resources.hwb.wales.gov.uk/VTC/2009-10/science/cripsat/e32-forces/index.html</p> <p>http://www.woodlands-junior.kent.sch.uk/revision/Science/physical.htm</p>	<p><i>A yw'r disgyblion yn gallu egluro gan ddefnyddio profiadau bob dydd? (Lefel 3)</i></p> <p><i>A yw'r disgyblion yn gallu egluro gan ddefnyddio iaith/syniadau gwyddonol? (Lefel 4)</i></p> <p>A yw'r disgyblion yn gallu nodi patrymau syml? (Lefel 3)</p>
<p>CYNLLUNIO <i>Cynllunio a rheoli prawf teg gan reoli newidynnau allweddol</i></p> <p><i>Rhagfynegi gan ddefnyddio gwybodaeth flaenorol</i></p> <p>DATBLYGU Cymharu ac adnabod a disgrifio tueddiadau mewn data</p> <p>MYFYRIO <i>Cysylltu'r hyn a ddysgwyd â sefyllfaoedd tebyg yn yr ysgol ac mewn mannau eraill</i></p>	<p>6. Y Cwestiwn Mawr: Beth yw gwrthiant dŵr?</p> <p>Cyflwyno'r sgil – Rheoli newidynnau 'Gweithgaredd grymoedd 4': Grid Cenedlaethol ar gyfer Dysgu Gwyddoniaeth CA2</p> <ul style="list-style-type: none"> Dangos lluniau/fideos o wrthrychau'n teithio drwy ddŵr. Beth y mae'r disgyblion yn sylwi arno? Rhestru priodweddau cyffredin cychod a llongau tanfor. Cwblhau trefnydd graffig i gymharu priodweddau morfil a llong danfor. Y disgyblion i archwilio drwy ddefnyddio siapau plastisin amrywiol yn disgyn drwy'r dŵr - cyflwyno'r syniad o wrthiant dŵr. Pa siâp sy'n symud orau drwy ddŵr? Pam? <p>Ymarfer y sgil– Rheoli newidynnau</p> <ul style="list-style-type: none"> Helpu'r disgyblion i greu cwestiwn profadwy e.e. 'Pa siâp sy'n creu'r gwrthiant dŵr mwyaf/leiaf?' Y disgyblion i nodi a didoli newidynnau sylfaenol a rhagfynegi. Templed cynllunio enghreifftiol – canolbwyntio ar agweddau ar broffion teg. Mwy galluog: cynllunio'n annibynnol o bosibl <p>Ysgrifennu i gyflwyno gwybodaeth Math testun: adroddiad gwyddonol</p>	<p>http://resources.hwb.wales.gov.uk/VTC/2009-10/science/cripsat/e32-forces/index.html</p> <p>Plastisin Silindrau Prenau mesur Amseryddion</p> <p>Trefnydd graffig</p> <p>Enghraifft o dempled cynllunio</p> <p>Cardiau didoli amrywiol</p>	<p><i>A yw'r disgyblion yn gallu cynllunio gyda rhywfaint o annibyniaeth? (Lefel 3)</i></p> <p><i>A yw'r disgyblion yn gallu defnyddio syniadau bob dydd i ragfynegi? (Lefel 3)</i></p>

<p>CYNLLUNIO <i>Dewis y meini prawf llwyddiant</i></p> <p>Chwilio am y wybodaeth wyddonol berthnasol o wahanol ffynonellau, cael hyd iddi a'i dethol</p> <p>DATBLYGU <i>Defnyddio rhywfaint o wybodaeth wyddonol i egluro achos ac effaith</i></p> <p>MYFYRIO <i>Dechrau gwerthuso canlyniadau a'u cymharu â'r meini prawf llwyddiant</i></p>	<p>7. Y Cwestiwn Mawr: Allwch chi ysgrifennu am eich syniadau gwyddonol newydd?</p> <p>Dewiswch un o'r canlynol: Cynhyrchu ffeil o ffeithiau am rymoedd Ysgrifennu cerdd am rymoedd Cynhyrchu strïbed gartŵn anodedig am rymoedd</p> <p>Cyflwyno'r sgil – Pennu'r meini prawf llwyddiant.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Adolygu'r hyn y mae'r disgyblion yn ei wybod am rymoedd, ffrithiant a mesurwyr grym. • Dangos ffeil o ffeithiau am bwnc gwyddonol arall. Beth sy'n gwneud enghraifft 'dda' o'r genre penodol hwnnw. • Cytuno ar feini prawf llwyddiant sylfaenol gyda'r disgyblion. • Grwpiau i rannu syniadau a chynllunio. • Mwy galluog: dewis eu meini prawf eu hunain a'u cyfiawnhau. <p>Ysgrifennu i gyflwyno gwybodaeth ac esbonio Math testun: ffeil o ffeithiau/cerdd/cartŵn</p>	<p>Enghreifftiau o lyfrau gwyddonol, cardiau gwybodaeth a ffeil o ffeithiau.</p> <p>http://www.nhm.ac.uk/kids-only/life/</p> <p>http://www.bbc.co.uk/nature/blueplanet/factfiles.shtml</p> <p>http://www.primaryscience.ie/index.php</p>	<p><i>A yw'r disgyblion yn gallu cytuno ar rai meini prawf llwyddiant sylfaenol? (Lefel3)</i></p> <p><i>A yw'r disgyblion yn gallu egluro gan ddefnyddio'u profiadau bob dydd (Level 3)</i></p> <p><i>A yw'r disgyblion yn gallu egluro gan ddefnyddio iaith/syniadau gwyddonol? (Lefel 4)</i></p>
--	---	---	--

<p>MYFYRIO <i>Cysylltu'r hyn a ddysgwyd â sefyllfaoedd tebyg yn yr ysgol ac mewn mannau eraill</i></p>	<p>Edrychwch eto ar yr asesiad diagnostig cychwynnol. A yw'r disgyblion yn dangos dealltwriaeth ar ddiwedd y pwnc ac yn trafod y sgiliau y maent wedi'u dysgu a/neu eu defnyddio?</p>	<p>Defnyddiwch strategaeth Asesu i Ddysgu</p>	<p><i>A yw'r disgyblion yn gallu dweud beth weithiodd a beth fethodd? (Lefel 3)</i></p>
---	---	---	---

<p>Gwerthuso</p>			
------------------	--	--	--